

Ярмуратій Карина Андріївна

магістрант Херсонського державного університету (м. Херсон),

Попович Ігор Степанович

доцент, доктор психологічних наук, доцент кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету (м. Херсон)

ТЕОРЕТИЧНЕ АНАЛІЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців є входженням в нову інституцію, спільноту, що вимагає від них мобілізації фізичних, а особливо психічних сил. Здатність людини пристосовуватися до нових обставин, увійти в русло діяльності групи, посісти гідну позицію і відігравати суспільно важливу роль заслуговує на увагу та повагу. Багато вчених досліджували і аналізували явище адаптації [1; 3; 5; 7]. Цій проблемі присвячено чимало наукових праць. Зокрема, процесам у контексті навчальної та військової галузі приділяли увагу такі вчені, як Г. О. Балл, М. С. Ковальчук, П. П. Криворучко, В. М. Невмержицький та ін.

На думку багатьох вчених [2; 4; 5], загальними завданнями психологічного супроводження адаптації військовослужбовців є: визначення дезадаптивних чинників, які ускладнюють процес військової служби; зниження рівня і сили когнітивних, емоційних і соціально-психологічних порушень, які зумовлені дезадаптивними чинниками; розвиток психологічної сумісності членів екіпажів та підрозділів; психологічна підтримка у покращенні психологічних характеристик і емоційного стану військовослужбовця; формування ретельності, витриманості, пунктуальності, точності у виконанні розпоряджень; оцінка професійного потенціалу військовослужбовця служби за контрактом при призначенні на вакантну посаду в процесі проведення співбесіди; психологічний тренінг розвитку комунікативних якостей, адекватності у самооцінюванні; підтримка у побудові стосунків із старшими.

Адаптація є багатогранним процесом, тому розрізняють наступні її види: психофізіологічну, соціально-психологічну і професійну адаптацію. Під

соціально-психологічною адаптацією ми розуміємо вид взаємодії особистості чи спільноти із соціальним оточенням, в процесі якої узгоджуються вимоги й очікування її учасників [6; 8]. Важлива складова адаптації – узгодження самооцінок, домагань і соціально-психологічних очікувань суб'єкта з його можливостями та вимогами соціального оточення [9]. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців – пристосування до нового соціального середовища, включення в систему військово-професійних міжособистісних зв'язків та стосунків, засвоєння нових соціальних ролей, норм поведінки, групових норм та цінностей, ідентифікація себе з військово-професійною групою. Найбільшу складність у молодих спеціалістів викликає засвоєння групових норм та включення в систему існуючих міжособистісних стосунків.

Тому, завданнями психологічного супроводження виступають: індивідуальне консультування спрямоване на допомогу у засвоєнні норм професійної поведінки, попередження можливих наслідків їх порушень; підтримка у вирішенні конфліктних ситуацій, що обумовлені невиконанням групових норм поведінки; розвиток почуття соціальної захищеності, актуалізації резервних можливостей спеціаліста; надання необхідної інформації про нову для військовослужбовця соціальну ситуацію розвитку та норми військово-професійної поведінки; психологічна підтримка під час виконання нових обов'язків, формування позитивної думки оточуючих про себе, чи зміни існуючої негативної оцінки.

Заходи психологічного супроводження, які здійснюються посадовими особами бригади поділяються на індивідуальні та організаційні. Командир бригади раз у півроку проводить наступні заходи планування психологічного супроводження на етапі професійної адаптації: затверджує план заходів психологічного супроводження адаптації до професійної діяльності військовослужбовців; планує проведення навчально-методичних зборів з ними, у процесі яких передбачаються: показові, інструктивно-методичні заняття, виступи кращих військовослужбовців за контрактом з обміном досвідом.

Індивідуальна робота полягає в тому, що раз в три місяці: приймає участь у підборі осіб офіцерського складу які будуть задіяні на проведення заходів психологічного супроводження та адаптації; на нарадах заслуховує результати адаптації, професійного розвитку та становлення молодих контрактників.

Заступник командира бригади з гуманітарних питань раз у півроку розробляє план заходів психологічного супроводження етапу адаптації до професійної діяльності. До організаційних заходів, які проводяться раз в півроку належить розподіл контрактників з урахуванням індивідуально-психологічних якостей. Раз у три місяці організовує інформування щодо психологічних і психофізіологічних особливостей військових професій; дослідження професійно-значущих психологічних властивостей; навчання підлеглого офіцерського складу особливостям проведення психологічного супроводження на етапі адаптації; аналіз існуючого стану психологічного супроводження адаптації до професійної діяльності військовослужбовців. Раз в місяць організує: визначення дезадаптивних чинників професійної діяльності військовослужбовців; визначення кола психологічних труднощів, які постають в процесі адаптації; заняття з розвитку пізнавальних можливостей військовослужбовців; інформування про норми військово-професійної поведінки в новому підрозділі; розвиток індивідуально-психологічних якостей і властивостей, які сприятимуть успішній адаптації; заняття з питань психологічного супроводу тих офіцерів які будуть задіяні для проведення професійної підготовки з військовослужбовцями. Щотижня організує: психологічне консультування військовослужбовців, які відчують ускладнення під час входження в новий колектив; спостереження за психічним станом військовослужбовців в процесі їх адаптації.

Індивідуальна робота полягає у тому, що раз у півроку приймає участь у підборі осіб офіцерського складу які будуть задіяні на проведення заходів психологічного супроводження адаптації та інформує командний склад про сутність і призначення психологічного супроводження професійної адаптації. Щомісячно аналізує існуючий стан психологічного супроводження

військовослужбовців на етапі адаптації. Щотижня проводить профілактичну бесіду з дезадаптованими військовослужбовцями служби за контрактом. Індивідуальна робота полягає в щомісячному визначенні військовослужбовців служби за контрактом, схильних до порушень військової дисципліни. Після чого, вважаємо доцільним, проводити заняття спрямовані на формування позитивних настановлень щодо профілактики та подолання труднощів у військовослужбовців служби за контрактом схильних до порушень військової дисципліни. Важливу роль в адаптаційному процесі військовослужбовців відіграє психолог бригади. Він один раз у півроку обов'язково приймає участь у плануванні заходів психологічного супроводження адаптації військовослужбовців служби за контрактом до професійної діяльності. Щомісячно організує визначення психологічних складнощів адаптації в батальйонах і ротах до професійної діяльності. Вивчений нами досвід дозволяє констатувати, що ефективним, на наш погляд, в роботі психолога є щомісячне оцінювання рівня адаптованості військовослужбовців за наступною батареєю психодіагностичних методик: методика діагностики тривожності, тепінг-тест та тесту Люшера; проводить заняття з розвитку психологічної сумісності членів екіпажів та підрозділів за допомогою тренінгових вправ; проводить заняття з метою формування умінь та навиків розв'язання міжособистісних конфліктів соціально схваленими патернами поведінки; проводить психокорекційні заходи для військовослужбовців, у яких є характерні ознаки дезадаптації; впроваджує методи самостійної психокорекції.

Не варто недооцінювати роботу командира батальйону з адаптації військовослужбовців. Командир батальйону кожні три місяці затверджує план заходів психологічного супроводження адаптації військовослужбовців до професійної діяльності та ставить відповідні завдання заступнику командира батальйону з гуманітарних питань. Особисто, не рідше одного разу на три місяці проводить підбір офіцерів батальйону, які будуть задіяні на проведення адаптаційних заходів. Заступник командира батальйону з гуманітарних питань раз у півроку: розробляє план психологічного супроводження професійної

підготовки в батальйоні етапу професійної діяльності; підбирає спільно з командиром та начальником штабу батальйону осіб офіцерського складу які будуть задіяні на проведення заходів психологічного супроводження.

Висновок. Під психологічним супроводженням професійної діяльності військовослужбовців розуміється сукупність заходів спрямованих на підтримку психологічної готовності до професійної діяльності та стійкості до впливу стрес-факторів службово-бойової обстановки. Теоретичне аналізування соціально-психологічних особливостей адаптації військовослужбовців, дослідження досвіду роботи керівного складу військової частини, ознайомлення з розробленою системою роботи посадових осіб бригади з психологічного супроводження професійної діяльності військовослужбовців та її психологічне аналізування, дозволяє стверджувати, що планово-організаційні заходи психологічного супроводження та індивідуальна робота командно-офіцерського складу є ключовою і надважливою складовою успішного адаптування військовослужбовців, що приходять на контрактну службу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учеб. пособ. для студ. вузов. – 2-е изд. перераб., доп. – М.: Академический Проект. – 2003. – 336 с.
2. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
3. Криворучко П. П. Психологічне забезпечення професійної діяльності військових спеціалістів: навч. посіб. – К.: МО України КІСВ, 2002. – 78 с.
4. Ложкін Г. В. Психологічне супроводження діяльності військовослужбовців в екстремальних умовах: навч. посіб. – Житомир: ЖВІРЕ, 2002. – 273 с.
5. Невмержицький В. М. Психологічні детермінанти адаптації військовослужбовців до особливих умов діяльності: автореф. дис. На здобуття наук ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / В. М. Невмержицький; Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. – К., 2002. – 19 с.

6. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / І. С. Попович ; СНУ імені Володимира Даля МОН України. – Сєверодонецьк, 2017. – 40 с.
7. Попович І. С. Роль соціально-психологічних очікувань у професійному становленні та розвитку особистості / І. С. Попович // Зб. наук. праць : філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : Вид-во ДВНЗ «ПНУ імені Василя Стефаника», 2015. – Вип. 20. – Ч. 2. – С. 213–220.
8. Попович І. С. Соціальні очікування особистості як регулятор соціально-психологічної реальності / І. С. Попович // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К. : Фенікс, 2016. – С. 138–143.
9. Попович І. С. Феномен ціннісно-орієнтаційної єдності в групі курсантів / І. С. Попович // Проблеми заг. та пед. психол.: зб. наук. праць Ін-т. психол. імені Г. С. Костюка АПН України. – К.: 2002. – Т. IV. – Ч. 5. – С. 203–209.